

MAKTABGACHA PEDAGOGIKA FANINI O'QITISHDAGI MUAMMOLAR: BOLA TARBIYASIDA OTA-ONANING ROLI

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i05.024>

Esonova Malohat Akilovna
Qo'qon davlat universiteti

Annotatsiya: Farobiy bilimdon, ma'rifatli yetuk odamning obrazini tasvirlar ekan, bunday deydi: «Har kimki ilm hikmatni o'rganaman desa, uni yoshligidan boshlasin». Demak komil inson bo'lishimizda ota-onaning roli muhimligini ta'kidlagan. Ushbu maqolada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning ta'lim-tarbiya jarayonida ota-onalarning ma'sulligi haqida ayrim qarashlar tahlil etilgan

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, maktabgacha ta'lim-tarbiya, komil inson, genetic qarash, mustaqillik falsafasi, ta'lim-tarbiya tizimi, rivojlantirish

CHALLENGES IN PRESCHOOL EDUCATION: THE ROLE OF PARENTS IN CHILD DEVELOPMENT

Malokhat Akilovna Esonova
Kokand State University

Abstract: Describing the image of an educated, enlightened adult, Farabi says, "Whoever says he has not acquired knowledge and wisdom, let him begin in his youth." Thus, he emphasized the importance of parents' role in the development of a complete individual. This article analyzes several views on parental responsibility in raising preschool-aged children.

Keywords: preschool age, preschool education, complete individual, genetic perspective, philosophy of independence, education system, development

Farobiy bilimdon, ma'rifatli yetuk odamning obrazini tasvirlar ekan, bunday deydi: «Har kimki ilm hikmatni o'rganaman desa, uni yoshligidan boshlasin, sog' - salomatligi yaxshi bo'lsin, yaxshi axloq va odobi bo'lsin, so'zining uddasidan chiqsin, yomon ishlardan saqlangan bo'lsin, barcha qonun - qoidalarni bilsin, bilimdon va notiq bo'lsin, ilmli va dono kishilarni hurmat qilsin, ilm va ahli ilmdan mol - dunyosini ayamasin, barcha real moddiy narsalar to'g'risida bilimga ega bo'lsin». Bu fikrlardan Farobiyning ta'lim - tarbiyada yoshlarni mukammal inson qilib tarbiyalashda, xususan, aqliy - axloqiy tarbiyada alohida e'tibor berganligi ko'rinib turibdi, uning e'tiqodicha, bilim, ma'rifat, albatta yaxshi axloq bilan

bezatmog'i lozim, aks holda kutilgan maqsadga erishilmaydi, bola yetuk bo'lib yetishmaydi. Ibn Sino bola tarbiyasi va tarbiya usullari haqida qimmatli fikrlarini bildirgan. Ibn Sino bolaning axloqiy tarbiyasi to'g'risida bildirgan fikrlarida uy - ro'zg'or tutish masalalari xususida ham so'z yuritadi.

Bolani tarbiyalash oila ota - onaning asosiy maqsadi hamda vazifasidir. O'z kamchiliklarini tuzatishga qodir bo'lgan ota - ona tarbiyachi bo'lishi mumkin. Axloqiy tarbiyada eng muhim vositalar bolaning nafsoniyatiga, g'ururiga tegmagan holda, yakkama - yakkama suhbatga bo'lish unga nasixat qilishdir. Ibn Sino bolada axloqiy xususiyatlarni mehnat, jismoniy aqliy tarbiya bilan o'zviy birlikda shakllantirishni, uni inson qilib kamol toptirishda asosiy omil deb biladi. Yusuf Xos Xojibning uqtirishicha har bir kishi jamiyatga munosib bo'lib kamol topmog'i kerak. Buning uchun u tug'ilgan kundan bolab zarur tarbiyani olmog'i lozim. U qobil qizning tarbiyasi haqida fikr yuritarkan, ularning o'zlariga xos xususiyatiga e'tibor berishni ta'kidlaydi. Farzandlar tarbiyasi nihoyatda erta boshlanmog'I shart. Shundagina ularning noo'rin xatti - harakatlarga berilishining oldi olinadi. Mirzo Ulug'bekning oila muhiti sog'lom avlodni yetishtirish haqidagi fikrlari shundan iboratki, alloma uqtirishicha, bolaning bilim olishiga bo'lgan qiziqish, xavasini oshirishda u tarbiyalanayotgan muhit muhim o'rinni egallaydi. Oilada ota - onalar, ayniqsa,, o'qimishli ota - onalar o'z farzandlarining haqiqiy inson bo'lib kamol topishiga alohida e'tibor berishlari lozim. Alisher Navoiy bolaning voyaga yetishida, kamol topishida tarbiyaning kuchi va qudratiga alohida e'tibor beradi. Tarbiya natijasida bolaning foydali va yetuk kishi bo'lib o'sishiga ishonadi. Yosh bolaning juda kichik yoshidan boshlab tarbiyalamoq zarur. Tarbiya insonga o'zida yaxshi odat va fazilatlar hosil qilishga yordam beradi. U odam shaxsi kishilar bilan munosabatda, ayniqsa, kishilarning bir - birlariga bo'lgan ruhiy ma'naviy ta'sirlari natijasida tarkib topadi deb voyaga yetkazishda asosiy omillardan biri tarbiya ekanligi uqtiradi. Husayn Voiz al - Koshifiyning uqtirishicha insonni ta'lim - tarbiya orqali qayta tarbiyalash aqliy qobiliyatini o'stirish mumkin. Koshifiy o'zining pedagogik qarashlaricha bolalarda mustaqil fikrlash qobiliyatini o'stirish masalasiga alohida e'tibor beradi. Ota - onalar muallimlardan bu masalaga alohida ahamiyat berishni talab etadi. Bu masalada oilaviy hamda tashqi muhit muhim o'rin tutadi. Bola to'g'ri so'zli, va'daga vafodor, yaxshi xulqli qilib tarbiyalanishi kerak. Jaloliddin Davoniy ota - onaning bolani tarbiyalashdagi ahamiyatiga keng to'xtalgandi. Uning fikricha, oila tarbiyasida ota ham, ona ham teng huquqli, teng ishtirok etishi bolaning yaxshi xulq - odob qoidalarini muayyan bir kasbni egallashiga ko'maklashishi ilm - fan va kasb -hunar egallashining moddiy asosi bo'lmish oziq - ovqat, kiyim -kechak, kerakli buyum va jihozlarni yetkazib berish uchun jozibalik ko'rsatishi kerak. Sharq mumtoz adabiyotining buyuk namoyondalaridan biri Muslixiddin Sa'diy Sheroziy Sheroz shahrida 1184-yilda tug'ildi. Sa'diyning fikricha, oila, bolaning baxti, kelajagi uchun

zamin yaratuvchidir. Oilada asosiy tayanch otadir. U mas'uliyatli tarbiyachidir. Ota o'z bolalarini tarbiyalashi, o'qitishi, hunarga o'rgatishi, jismonan chiniqtirishi kerak. Sa'diyning pedagogik qarashicha bola qobiliyatli hamda kamqobiliyatli bo'lishi mumkin. Qobiliyat o'z - o'zidan rivojlanmaydi. Uning rivojlanishi uchun bolani tarbiyalash kerak, tarbiya bo'lmasa, boladagi qobiliyat so'nadi, tarbiyani 3 asosiy - aqliy, nafosat va jismoniy mehnat tarbiyasiga bo'ladi. Adib bolani tarbiyalash vazifasini ularning ota - onalariga, ya'ni oilaviy tarbiyaga katta e'tibor beradi. Sa'diy ota - onalarga xarakterini hisobga olgan holda axloqiy tarbiyani bolaning yoshligidan boshlashni tavsiya etadi, xarakter shakllangach, bolaga ta'sir etmaydi.

XIX asr o'zbek ijtimoiy va adabiy hayotning yirik vakillaridan biri Komil Xorazimiy o'z asarlarida ma'rifat axloqiy kamolot, vatanparvarlik g'oyalarini olg'a surdi. U ilm-ma'rifatning xalq, jamiyat farovonligiga, insonning axloq kamolatida tutgan o'rni, axloqiy va nafosat tarbiyasini o'zviy birligi haqidagi pedagogik fikrlarini ham bayon etadi. Komil Xorazimiyning fikricha ilm-hunar, ilm-ma'rifat inson axloqiy kamoloti, ijtimoiy ma'naviy hayotning rivoji uchun xizmat qilishi kerak. Kamtarlik eskirmaydigan, eng go'zal insoniy fazilatdir. Bu fazilatlarga ega bo'lganlar obro'-e'tiborli komil insonlardir. Kamtarlik insonni turli noxushlikdan xijolatdan saqlaydi. Shoir tarixshunos, tarjimon va xattot Munis Xorazmiy tilga ko'p erk bermaslikni maslaxat beradi. Uning ta'kidlashicha, ortiqcha so'zmonlik kishi boshiga olin o'rniga qattiq tosh bo'lib tegishi mumkin. Shoir yomon so'zli, ozor beruvchi murodlar sifatini tasvirlab, kishilarni jumladan yoshlarni ular bilan hamsuhbat bo'lmaslikka undaydi. Munis Xorazmiy o'z asarlarida xalqni adolatli, ongli, bilimli bo'lishga, jaxolatdan yiroq turishga da'vat etadi, uning fikricha, adolat sqaraf ko'rki, osoyishtali, xushnutlikdir. U yoshlarni kamtarlik bilan muloqotda bo'lishga, ularni hurmat qilib e'zozlashga chorlaydi. Munis Xorazmiyning asarlariga bayon etilgan ta'lim - tarbiyaga oid fikrlar faqat u yashagan davr uchun emas, balki hozirgi davr uchun ham qimmatlidir. Qadimgi Yunon faylasufi Suqrotning o'z ta'limotida mardlik, donolik, mo'tadillik, adolatlilik tushunchalarini belgilab beradi. Uning fikricha mardlik qo'rquvni daf qilish, donolik jamiyat qonunlariga rioya qilish, mo'tadillik o'z xissiyotlariga erk bermaslik, adolat yaxshilikni amalga oshirish yo'llarini o'rgatishdir. Suqrotning ta'limoticha inson eng avvalo, umumiy axloq mezonlarini, inson uchun muqaddas bo'lgan fazilatlarni egallab olishi kerak. Qadimiy Yunon mutafakkiri (Arastu) Aristotel tarbiya muddatini 21-yil, bola tug'ulgandan 7 yoshgacha, 7 yoshdan 14 yoshgacha, 14 yoshdan 21 yoshgacha deb belgiladi. U bolaning har bir davridagi o'ziga xos xususiyatni ko'rsatadi, har bir davrda amalga oshiriladigan tarbiyaning maqsadi, mazmuni va usullarini bayon etadi.

Platon (Aflotun) tarbiyani tashkil etish haqidagi fikrlarini "Davlat" va "Qonunlar" asarlarida bayon etadi. Uning fikricha, kattalarning bolalarga ko'rsatgan ta'siri, bolalarda axloqiy sifatlarning tarkib topishida ko'rinadi. His-tuyg'uga ta'sir

etish kichik yoshdagi bolalarni tarbiyalashni asosiy hisoblaydi. Platon (Aflotun) o'yin, adabiy asarlardan o'qib berishni, afsonalarni hikoya qilishni tarbiya vositasi hisoblaydi. Uning ta'kidlashicha, kattalar bolalar o'yinini kuzatib turishlari, lekin ularning o'yiniga qandaydir yangilik kiritmasligi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Мухамедрахимов Р.Ж. Формы взаимодействия матери и младенца // Вопросы психологии. - №6. - 1994. - С. 16
3. Смирнова Е.О., Рошка Г.Н. Роль общения со взрослыми в развитии предметно - манипулятивной деятельности ребенка на 1 году жизни // Вопросы психологии. - 1987. - №3. - С. 57.
4. Мухина В.С. Игрушка как средство психического развития ребенка // Вопросы психологии. - 1988. - №2. - С. 123.
5. Сергиенко Е.А., Дозорцева А.В. Соотношение восприятия и действия в младенческом возрасте // Психологический журнал. - 2000. - №5. - С. 23.
6. Ляксо Е.Е., Челибанова О.В., Галунов В.И. Акустические характеристики материнской речи, адресованной младенцам второго полугодия жизни // Психологический журнал. - 2003. - №5. - С. 58.
7. Esonova Maloxatxon Akilovna МАКТАБГАЧА PEDAGOGIKA. O'quv qo'llanma. Toshkent, 2022.
8. Abdullayev A. Jismoniy tarbiya vositalari. O'quv qo'llanma. Fargona.
9. Abdumalikov R., Yunusev T.T. va boshsalar. "O'zbekistonda jismoniy tarbiya hamda ta'limining rivojlanishi", metodik tavsiyanoma. T., O'zDJTI, 1992.